

Prasidėjo renginiai, skirti 1941 m. birželio trėmimų 70-osioms metinėms atminti

Parodos kuratorius Audrius V. Plioplys (k.), renginio vedėja Sigita Balzekas ir Lenkijos generalinio konsulo Čikagoje pavaduotojas Robert Rusiecki.

LAIMA APANAVIČIENĖ

Nuo tos nakties, kuomet enkavėdirstai pradėjo masinius lietuvių areštus, praėjo 70 metų. Ne tik Lietuva, ir užsienyje gyvenantys lietuviai mini šią datą. Didžiulį renginių ciklą, skirtą šiai datai paminėti, šeštadienį, birželio 18 d. pradėjo Balzeko lietuvių kultūros muziejus, pakvietęs į parodos atidarymą.

Parodą atidarė Sigita Balzekas. Parodos atidaryme kalbėjo Lietuvos Respublikos generalinė konsulė Skaistė Aniušienė, Lenkijos generalinio konsulo Čikagoje pavaduotojas Robert Rusiecki, savo prisiminimais dalijosi tremtinė Irena Valaitienė. Po parodos buvo rodomas dokumentinis filmas „Birželio ledas“, pasakojantis apie fizinį ir dvasinį lietuvių tautos naikinimą pirmosios sovietų okupacijos metais ir per 1941 m. birželio trėmimus.

„Kaip kilo sumanymas organizuoti tokį parodų ir renginių ciklą?“ – klausiu parodos sumanytoją ir kuratorių dr. Audrių V. Pliopį?

Audrius sakė, kad jam visada kildavo pyktis, jog Šiaurės Amerikoje gyvenantys žmonės taip mažai žino apie Stalino baisumus. Amerikiečiai visiškai nėra susipažinę su skaudžia mūsų šalies istorija. Tad jam norėjosi ne tik paminėti svarbius įvykius, nulėmusius Lietuvos valstybės likimą, bet ir parodyti, kokias represijas patyrė lietuviai sovietų ir nacių okupacijų metu.

„Be to žinojau ir savo šeimos istoriją. Mano prosenelis, abu seneliai ir viena teta mirė nukankinti enkavėdistų. Mano senelė Ona Plioplienė

buvo ištremta į Sibirą. Jai buvo 71-eri. Sibire ji dirbo, kirto medžius, nes reikėjo išgyventi. Šalia jos dirbo dar 7 mano dėdės ir dėdienės. Už ką juos ištremė? Mirtina jų nuodėmė buvo – savo ūkio turėjimas, savos žemės dirbimas. Nukentėjo ne tik mūsų šeima – daugybė žmonių ne tik Lietuvoje, bet ir visoje Rytų Europoje patyrė Sibiro sunkumus. Augdamas Kanaidoje, gyvendamas JAV aš niekada negirdėjau apie šiuos baisumus, ši istorija čia nebūdavo pasakojama. Tas man labai nepatiko. Tad dabar, kai turiu daugiau laiko, o ir artėjant šiai kraupiai istorijos datai, man kilo mintis papasakoti ir amerikiečiams, kas buvo daroma su niekuo nekaltais žmonėmis. Nutariau – užtenka man plepėti, reikia kažką daryti. Nuėjau pas Stanley Balzeką, Jr. ir papasako-

ŠIAME NUMERYJE:

Prasidėjo renginiai, skirti 1941 m. birželio trėmimų 70-osioms metinėms atminti – 8 psl.

Parodos atidarymas.

jau savo planus. Jis tik pasakė: 'Darom'. Kelio atgal nebuvo, ir aš pradėjau galvoti, nuo ko viską pradėti", – pasakoja didelio ir reikalingo renginio organizatorius A. V. Plioplys.

Pradžioje A. V. Plioplys buvo sumanęs organizuoti tik vaikų piešinių parodą, skirtą Sibiro kančių 70-čiui. Buvo išsiuntinėti raštai į JAV ir Kanados lituanistines mokyklas, idėti skelbimai į laikraščius. Į parodos rengėjo kvietimą atsiliepė 52 mokiniai, atsiuntę 54 darbus. Darbus atsiuntė ne tik Čikagoje ir jos apylinkėse gyvenantys vaikai. Darbai atkeliavo ir iš Rytinės bei Vakarinės JAV pakrančių, iš Kanados. Taip gimė vaikų piešinių paroda „Nepalaužta dvasia“ („Hope and Spirit“). Parodos kuratorius skyrė 500 dol. autoriams premijuoti. Autoriai pagal amžių buvo suskirstyti į 5 grupes. Vertinimo komisija – Laima Apanavičienė, Danas Lapkus ir Magdalena Stankūnienė – I vietą skyrė Gloria Vytui, Austinui Tarasevičiui, Aisčiui Sadauskui, Dovui Variakojui ir Viltei Vaitkutei. Kadangi III vietos buvo nutarta neskirti („Kas nori būti trečias“, – juokėsi, paklaustas „kodėl?“, A. V. Plioplys), kiekvienoje amžiaus grupėje buvo skirta po dvi II premijas. Apdovanojimus gavo Gabrielė Ladi-

kaitė, Aušra Pranevičius, Matas Leskauskas, Matas Rasikas, Šarūnas Narakas, Beatričė Janickaitė, Paulius Gustys, Lukas Mikulėnas, Laura Jocaite ir Milda Pranskutė. Dalis vaikų laimėjimus ir dalyvio diplomus atsiėmė renginio metu, o visiems, kurie negalėjo atvykti, laimėjimai ir laureatų bei dalyvių diplomai bus išsiųsti paštu. Paroda tęsis iki spalio 22 d.

Visai netikėtai atkeliavo Aleksandros Kazickienės lituanistinės mokyklos, Riverhead, NY, mokinių rašiniai apie Sibirą, kuriuos atsiuntė mokyklos vedėja Neila Baumilienė. Juos rengėjai išvertė į anglų kalbą (vertė Irena Balzekas) ir nutarė parodyti parodos lankytojams.

Pamažu veikla plito ir išaugo į gana nemažą renginį. Besidarbuojant su atsiųstais mokinių piešiniais A. Pliopliui kilo sumanymas surasti istorinės medžiagos apie Sibiro kančias Čikagoje. Rengėjas ėmėsi ieškoti laiškų ir nuotraukų iš Sibiro. Tas ieškojimas nebuvo lengvas. Pirmiausia Audrius nuvyko į S. Budrio fotoarchyvą, tačiau ten rado tik penkias nuotraukes. Padedant Lituanistinio tyrimo ir studijų centro (LTSC) darbuotojai Kristinai Lapienytei pradėjo dairytis Centro archyve. Vi-

sai netikėtai Kristina atrado dvi dėžes ant kurių buvo užrašyta „Sibiras“. Atidarius dėžes pasimatė tiesiogine žodžio prasme „sumesta“ medžiaga. Pradėjus žiūrėti radinį, paaiškėjo, kad tai kun. Juozo Prunskio surinkta medžiaga, kuri buvo naudota Amerikos lietuvių bibliotekos leidyklos, 1981 m. Čikagoje išleistoje, kun. J. Prunskio redaguotoje knygoje „Lietuviai Sibire“. Kunigas medžiagą šiai knygai rinko 10 metų. Žmonės iš viso pasaulio – Anglijos, Australijos, Kanados, Pietų Amerikos – siuntė jam nuotraukas, laiškus. Medžiagos susikaupė daugybė. Dalis K. Lapienytės ir A. Plioplio LTSC atrastos medžiagos jau buvo panaudota J. Prunskio knygoje, tačiau daug jos liko nepanaudota. Audrius atrinko nuotraukas, padarė jų kopijas, nuko-

pijavo užrašus kitoje nuotraukų pusėje ir nutarė suruošti iš rastos medžiagos parodą.

„Panaudojome per 200 nuotraukų, kurias žmonės kažkada atsiuntė giminaičiams ar draugams iš Sibiro. Radome apie 170 laišku ir per 100 vokų. Tą medžiagą panaudojome parodai. Tikimės, kad Šiaurės Amerikoje dar gyvena sibiriečių giminės ir jiems bus įdomu pamatyti šiuos rodinius, – pasakojo apie sumanymą suruošti dar vieną parodą A. V. Plioplys. – Įdomu, kad tarp atsiųstų laišku buvo ir vaikų rašyti. Štai Šukių Gražinutė savo laiške Čikagoje gyvenančiai tetai rašo, kad gavo tetos siųstus

batukus, kurie jai labai patinka ir tinka, o broliukas gavo piniginę. Ji taip pat džiaugiasi, kad yra antra mokinė antrame skyriuje”.

Audrius V. Plioplys (dešinėje) ir Karilė Vaitkutė apdovanoja piešinių konkurso nugalėtojus.

Jono Kuprio nuotraukos

Tvarkant rastus archyvus, nartata vieną parodos stendų skirti Šukių šeimai, mat rasti ne tik šios šeimos laišakai, bet ir nuotraukos, vienoje kurių matome ir visus tris vaikus. Viename stendų – Adelės Dirsytės maldaknygės „Marija, gelbėk mus“ nuotraukos. Gaila, bet pačios maldaknygės taip ir nepavyko surasti.

Žmonės siuntė į Sibirą ir siuntinius. Likę siuntimo sąskaitos, kurios taip pat rodomos parodos lankytojams. Pagal išlikusius adresus nesunku nustatyti, kad siuntiniai buvo siunčiami iš Boston, Chicago ir kitų vietovių.

Kun. J. Prunskio knygoje yra išspausdinti 10-ies žmonių prisiminimai apie Sibirą. LTSC aptiktose dėžėse rastas tik vienos autorės – Albinos Baukutės-Mikalauskienės – prisiminimų rankraštis. Jis taip pat rodomas lankytojams.

„Iš visų nuotraukų, kurios išspausdintos kun. J. Prunskio knygoje, radome tik trečdalį. Taigi, galime padaryti išvadą, kad daugybę medžiagos, kurią turėjo knygos autorius, kažkur yra. Reikia tikėtis, kad ji išliko, niekas tos medžiagos neišmetė”, – sakė A. V. Plioplys.

Stenduose rodoma ir dėžėse rasta ištremtųjų kūryba – trumpa sukurta pasakėlė, keletas eilėraščių, sudžiovintas gėlės žiedas iš Sibiro, du rožiniai, padaryti iš duonos, maža knygelė iš žėručio, įvairiausi rankdarbiai, kiti meno darbai.

Parodoje lankytojai galėjo susipažinti ir su kita daugybe medžiagos.

Parodai LTSC paskolino standus, skirtus matematikos mokytojai iš Pilviškių Elenai Juciūtei. Ji 10 metų praleido Sibiro platybėse, kalėjo. Yra išlikęs jos – kalinės – numeris, asmeninis tinklėlis apsisaugojimui nuo uodų. Grįžusi į Lietuvą E. Juciūtė vėl pateko į kalėjimą, tad turėjo jau kitą numerį. Emigravusi į JAV, E. Juciūtė išleido atsiminimų knygą apie Sibiro gulagą, kuri išversta ir į anglų kalbą.

„Kai pradėjome organizuoti parodą, prašėme žmonių, kad parašytų atsiminimus apie Sibirą. Atsiliepė tik viena moteris – D. Karuzienė. atsiuntusi savo šeimos istoriją. Tik rašęs archyvuose dėžes supratau, kodėl atsiliepė tik vienas žmogus. Mat jau prieš 30 metų gerb. J. Prunskis buvo viską surinkęs, – sako Audrius. – Iš LTSC pasiskolinome ir medžiagą apie žinomos dailininkės Sofijos Riomenienės (1885–1972) gyvenimą tremtyje. Yra išlikę

Nukelta į 14 psl.

Atkelta iš 8 psl. jos raiziniai, daryti Sibire. Plakatus sukūrė Lietuvos radijo diktorius Henrikas Paulauskas, kai svečiavosi Amerikoje. Jis tuo metu vedė 'Panoramos' laidą Lietuvoje.”

A. V. Plioplys patikino, kad visa parodos medžiaga bus išsaugota. Jis asmeniškai viską kopijuoja ir talpina internete. Tiesa, darbas vyksta lėtai, nes medžiagos yra daug, tačiau parodos kuratorius tikisi, kad ją visą pavyks patalpinti internete. Bus įdėti ir angliški paaiškinimai, tad su parodos medžiaga galės susipažinti visi besidomintys Sibiro tremtimis. Kai kurias istorijas, apsilankius tinklalapyje www.plioplys.com/blog/?cat=3 skaityti galima jau dabar.

Trečia parodos dalis – tai Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro Genocido aukų muziejaus parengta paroda „Smurto kronika: Lietuva 1939–1941 metais”. Standuose dominuoja juoda, balta ir raudona spalvos. Juoda ir balta pabrėžia istorinės medžiagos autentiškumą, raudona simbolizuoja Lietuvą ištikusias okupacijas ir per jas praliętą kraują.

„Kaip atkeliavo ši paroda į Čikagą?” – klausiu Audriaus. „Mes žinome šią parodą, surengtą Europos Parlamento nario Vytauto Landsbergio sumanymu 1941 m. birželio trėmimų 65-osioms metinėms atminti. Kadangi paroda buvo paruošta anglų ir lietuvių kalbomis, pagalvojome, kad mes ją galime panaudoti ir minint 70-ąsias metines. Juolab kad čia ji nebuvo rodyta. Mums paprašius, muziejinkai visą informaciją, įrašytą diskuose, atsiuntė tiesiai į spaustuę Čikagoje, kuri mums ir padarė šiuos plakatus. Savo parodai atrinkome tik tą ciklo medžiagą, kuri mums pasirodė labiausiai tinkanti. Už spausdinimo darbus užmokėjo Balzeko lietuvių kultūros muziejus”, – pasakoja parodos kuratorius A. V. Plioplys.

Šia paroda renginiai, skirti Sibiro kančių 70-mečiui paminėti, nesi- baigia. Po šios parodos Balzeko lietuvių kultūros muziejuje atsidarys fotomenininko Juozo Kazlausko fotoparoda „Misija Sibiras”, progamoje numatyta parodyti daugybę filmų apie trėmimus, vyks susitikimai, knygų aptarimai. Visi renginiai laukia lankytojų.

Lankytojai susidomėję apžiūrėjo parodą.